

**Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України
«Про внесення змін до статті 190 Кримінального кодексу України щодо
криміналізації протиправних (шахрайських) діянь, вчинених із
використанням інформаційно-комунікаційних систем
або систем штучного інтелекту»
(реєстр. № 15379 від 03.07.2026)***

***Анотація.** В інформаційній довідці розглянуто питання удосконалення підстав кримінальної відповідальності за шахрайство, що вчиняється із використанням сучасних цифрових технологій, зокрема систем штучного інтелекту, у контексті проекту Закону України (реєстр. № 15179 від 03.07.2026) (далі – законопроект).*

Проаналізовано відповідність законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, нормам чинного кримінального законодавства й законодавства у сфері захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах.

***Ключові слова:** кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність, шахрайство, інформаційно-комунікаційні системи, штучний інтелект.*

Вступ

Відповідно до статті 17 Конституції України забезпечення державної безпеки та захист інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави і справою всього Українського народу. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації суттєво посилила кіберзагрози та збільшила масштаби використання цифрових технологій для вчинення кримінальних правопорушень. Зокрема, для вчинення шахрайства застосовуються технології штучного інтелекту, наприклад, генерація підроблених голосових повідомлень (voice cloning), відео із заміною обличчя (deepfake), автоматизовані фішингові кампанії тощо. Це актуалізує питання удосконалення правових механізмів протидії шахрайству, що вчиняється із використанням інформаційно-комунікаційних технологій та систем штучного інтелекту.

Законопроект розроблено з метою «посилення кримінальної відповідальності за шахрайство, вчинене за допомогою інформаційно-комунікаційних систем або систем штучного інтелекту, а також законодавче закріплення понятійно-термінологічного апарату для ідентифікації таких правопорушень»¹.

Пропонується внести зміни до статті 190 Кримінального кодексу України (далі – КК України) шляхом термінологічного уточнення особливо

¹ Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 190 Кримінального кодексу України щодо криміналізації протиправних (шахрайських) діянь, вчинених із використанням інформаційно-комунікаційних систем або систем штучного інтелекту» (реєстр. № 15379 від 03.07.2026). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70271>

кваліфікуючих ознак шахрайства, передбаченого частиною четвертою цієї статті та визначення поняття «системи штучного інтелекту» у Примітці.

Визнаючи необхідність удосконалення підстав кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності, вважаємо за доцільне зазначити таке.

Основна частина

Назва законопроекту не узгоджується із його метою та змістом, оскільки положення, спрямовані на «криміналізацію протиправних (шахрайських) діянь», «посилення відповідальності за шахрайство», у ньому відсутні, а пропозиції законопроекту стосуються виключно термінологічного уточнення змісту об'єктивних ознак кваліфікованого складу шахрайства (Примітка до статті 190 КК України у редакції законопроекту).

Відповідно до чинної редакції статті 190 КК України кримінально караним є заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (шахрайство), незалежно від способу реалізації обману. Використання телефонного зв'язку, електронної пошти, соціальних мереж, чат-ботів, deepfake-технологій чи інших цифрових інструментів є способом вчинення шахрайства і не потребує окремої криміналізації. Наведені у пояснювальній записці до законопроекту твердження на кшталт: «традиційні механізми захисту, закріплені у статті 190 Кримінального кодексу України, наразі не повною мірою враховують специфіку та суспільну небезпеку правопорушень, які вчиняються в цифровому просторі» не можуть вважатися достатнім обґрунтуванням пропонованих законодавчих новел.

Викликає сумнів доцільність доповнення статті 190 КК України приміткою, якою визначається поняття «системи штучного інтелекту».

Так, з огляду на зміст частини першої статті 3 КК України, кримінальний закон має містити нормативні приписи, необхідні для визначення підстав кримінальної відповідальності, а не спеціальні технічні дефініції, зміст яких може швидко змінюватися разом із розвитком технологій. Автономне визначення поняття «системи штучного інтелекту» виключно для потреб статті 190 КК України не забезпечує єдності законодавчої термінології та призведе до виникнення правових колізій чи дублювання нормативного регулювання.

Варто зазначити, що уніфіковане визначення поняття «системи штучного інтелекту» наведено в Регламенті (ЄС) 2024/1689 Європейського Парламенту та Ради від 13 червня 2024 року, яким встановлено гармонізовані правила щодо штучного інтелекту (Акт про ШІ)². Адаптація національного законодавства України до права Європейського Союзу передбачає прийняття спеціального закону про штучний інтелект, який міститиме пропоноване Актом про ШІ

² Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>

визначення, що потенційно зумовить ризик виникнення різних за змістом дефініцій «систем штучного інтелекту» у КК України та спеціальному законі. Це суперечитиме принципу юридичної визначеності, який є складовою принципу верховенства права, закріпленого у статті 8 Конституції України.

У зв'язку з цим вбачається за доцільне або використання бланкетної норми до спеціального законодавства у сфері штучного інтелекту після його прийняття, або застосування нейтральної конструкції («із використанням технологій штучного інтелекту»), що не потребуватиме закріплення окремої дефініції у КК України. До того ж, у законопроекті вже використовується відсильний спосіб регулювання щодо терміна «інформаційно-комунікаційні системи» із посиланням на Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» (примітка до статті 190 КК України).

Положення законопроекту щодо набрання чинності законом не враховують приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу верховенства права важливо передбачити розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

Пропоноване у Прикінцевих положеннях законопроекту доручення Кабінету Міністрів України щодо забезпечення залучення експертів кібербезпеки для «верифікації ШІ-генерацій» у кримінальних провадженнях потребує додаткового обґрунтування, оскільки порядок збирання, перевірки та оцінки доказів, а також призначення і проведення судових експертиз визначається Кримінальним процесуальним кодексом України та Законом України «Про судову експертизу», тоді як уряд не наділений повноваженнями встановлювати процесуальний порядок доказування у кримінальному провадженні. Крім того, відсутність у законодавстві України нормативного визначення змісту поняття «верифікація ШІ-генерацій» унеможливило практичну реалізацію вказаних положень.

Висновки

Представлений законопроект, спрямований на удосконалення підстав кримінальної відповідальності за шахрайство, потребує обґрунтування необхідності запропонованих змін, узгодження пропонованої термінології з чинним законодавством та дотримання принципу юридичної визначеності ознак складу кримінального правопорушення.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*